

“ประสบการณ” กับ “การเข้าถึงความยุติธรรม” : การศึกษาวิจัยแบบอัติชีวประวัติของผู้หญิงชาติพันธุ์

ประเทศไทยถือได้ว่าเป็นประเทศที่มีความหลากหลายทางชาติพันธุ์ พลเมืองทุกคนมีสิทธิ เสรีภาพที่เท่าเทียมกัน ตามรัฐธรรมนูญ แต่ในทางปฏิบัติแล้ว ยังมีคนบางกลุ่มที่ไม่ได้รับสิทธิ เสรีภาพอย่างที่ควรจะเป็น อันเนื่องมาจากหลายสาเหตุด้วยกัน โดยเฉพาะผู้หญิงชาติพันธุ์ซึ่งไม่ได้รับสิทธิความเป็นพลเมืองไทย และอยู่ในสังคมที่มีจารีตประเพณี วัฒนธรรมและความคิดแบบปิตาธิปไตยหรือชายเป็นใหญ่

ด้วยเหตุนี้ จึงทำให้คณะกรรมการพิจารณาปรับปรุงและพัฒนากฎหมายด้านความเสมอภาคระหว่างเพศ สำนักงานคณะกรรมการปฏิรูปกฎหมาย (คปก) ร่วมกับองค์การสตรีแห่งองค์การสหประชาชาติ (UN WOMEN) จัดทำโครงการ “ประสบการณ” กับ “การเข้าถึงความยุติธรรม” : การศึกษาวิจัยแบบอัติชีวประวัติของผู้หญิงชาติพันธุ์ เพื่อศึกษาประสบการณเกี่ยวกับการเข้าไม่ถึงความยุติธรรมในรูปแบบต่างๆ จากกรณีศึกษา 5 กรณี โดยในวันที่ 10 เมษายน 2557 ทีมงานวิจัยของ รองศาสตราจารย์ ดร.นงเยาว์ นาวรัตน์ กรรมการพิจารณาปรับปรุงและพัฒนากฎหมายด้านความเสมอภาคระหว่างเพศ ดร.อริยา เสวตามร์ ภาควิชาสตรีศึกษา คณะสังคมศาสตร์ มหาวิทยาลัยเชียงใหม่ คุณสุนิ ไชยรส รองประธานกรรมการปฏิรูปกฎหมาย คุณพูนสุข ชันธาโรจน์ สำนักงานคณะกรรมการปฏิรูปกฎหมาย และคุณมลิวลย์ เสนาวงษ์ ได้นำเสนอผลงานวิจัย โดยมีคุณอารีวรรณ จตุทอง นักวิชาการปฏิรูปกฎหมายชำนาญการพิเศษ เป็นผู้สรุปและเสนอแนะยุทธศาสตร์ในการปฏิรูปกฎหมายเพื่อให้ผู้หญิงชาติพันธุ์สามารถเข้าถึงความยุติธรรมในด้านต่างๆ

“เรื่องเล่า” “ประสบการณ” “การเข้าถึงความยุติธรรม” ของผู้หญิงชาติพันธุ์

นักวิจัยได้ศึกษาประสบการณชีวิตจริงของหญิง 5 ชาติพันธุ์ ได้แก่ ผู้หญิงม้ง ผู้หญิงคาราอาง ผู้หญิงเมียน ผู้หญิงปกกะญอ และผู้หญิงลาหู่ จึงทำให้เข้าใจปัญหาของผู้หญิงชาติพันธุ์ในการเข้าถึงกระบวนการยุติธรรมในมิติต่างๆ มากขึ้น เช่น การมีส่วนร่วมทางการเมือง การเข้าถึงบริการทางด้านสุขภาพและอนามัยเจริญพันธุ์จากรัฐ สิทธิในที่ดินทำกิน และการเข้าถึงสัญชาติ รวมไปถึงมิติด้านจารีตประเพณี วัฒนธรรมท้องถิ่นของแต่ละกลุ่มชาติพันธุ์

อังศุรัถย์ พรหมสุวรรณ ผู้ศึกษาได้เล่าประสบการณชีวิตของคุณเน่งน้อย แซ่เซ่ง ผู้หญิงม้งว่าสังคมม้งเป็นสังคมที่ผู้ชายเป็นใหญ่ เป็นหัวหน้าครอบครัวสามีสามารถมีภรรยาได้หลายคน และเมื่อมีการแต่งงานผู้หญิงก็ต้องหันมานับถือผีบรรพบุรุษฝ่ายสามี แต่เมื่อเลิกกันก็ไม่สามารถกลับไปนับถือผีบรรพบุรุษของตนได้อีก ชีวิตของคุณเน่งน้อยได้ตกอยู่ในสถานการณ์ที่ไม่สามารถเข้าถึงความยุติธรรมได้เมื่อเธอตกเป็นเมียน้อยของสามีตัวเอง เธอโดนเอารัดเอาเปรียบจากภรรยาหลวง ไม่ได้รับการสนใจจากสามี ถูกสามีทำร้ายทั้งร่างกายและจิตใจ เช่น การควงผู้หญิงอื่นมาให้เห็น ลูกของเธอไม่ได้รับการปฏิบัติเหมือนลูกของภรรยาหลวง และสามีมองเธอเป็นแค่เครื่องมือทางเศรษฐกิจเท่านั้น จนเธอทนไม่ไหว และได้หย่าขาดกับสามี หลังจากนั้น เธอได้พยายามหาความรู้ใหม่ๆ จากองค์กรอิสระต่างๆ เพื่อที่จะช่วยเหลือเพื่อนผู้หญิงม้งคนอื่นๆ ที่ตกอยู่ในสถานการณ์เดียวกับเธออย่างสันติวิธี

ชีวิตของคำ นายนวล ผู้หญิงชาติพันธุ์คาราอาง (ปะหล่อง) โดยอริยา เสวตามร์ ผู้ศึกษาเล่าว่า ชุมชนของคุณคำมารับจ้างกรมป่าไม้ปลูกป่าที่อำเภอเชียงดาว แต่เมื่อเสร็จสิ้นหน้าที่พวกเขาไม่ได้ถูกพาคลับ จึงทำให้ต้องตั้งรกรากอยู่ที่นั่น จน

ถูกเจ้าหน้าที่ป่าไม้จับกุมและขังคุกทันทีในข้อหาบุกรุกป่าสงวนแห่งชาติ โดยไม่มีการแจ้งให้ทราบถึงรายละเอียดข้อหาที่โดนจับ พวกเขาไม่สามารถต่อสู้คดีได้ เนื่องจากไม่มีความรู้ทางด้านกฎหมายและไม่มีสัญญา ซึ่งถือได้ว่าเธอถูกละเมิดสิทธิจากการกระทำของเจ้าหน้าที่ของรัฐ แต่เมื่อได้ออกจากคุกแล้ว เธอก็ได้เข้ารับการอบรมเรื่องสิทธิและกฎหมายต่างๆ เพื่อเป็นกรอบป้องกันตัวเองจากระบบการของรัฐ จนกลายเป็นผู้หญิงที่ลุกขึ้นต่อสู้เพื่อสิทธิมนุษยชนของชาวคาราออง และเป็นผู้ต่อสู้ให้คู่กับหญิงคาราอองได้รับสัญชาติ แต่เธอก็กลับถูกดำเนินคดีว่าร้ายจากกลุ่มผู้ชายในหมู่บ้านว่าเป็นผู้หญิงที่ไม่ดี เพราะสังคมคาราอองเป็นสังคมที่ผู้ชายเป็นใหญ่ และมองผู้หญิงเป็นผู้ที่ยังไม่มีแสงสว่าง

พูนสุข ชันธาโรจน์ ผู้ศึกษาได้เล่าประสบการณ์ชีวิตของคุณเพย ศรีสมบัติ ผู้หญิงเขียนว่าคุณเพยถูกนินทาว่าร้ายจากคนในหมู่บ้านว่าเป็นผู้หญิงที่ไม่ดี ออกไปขายตัว เพียงเพราะเธอออกไปทำงานต่างประเทศเพื่อหาเงินมาจุนเจือครอบครัว สามียของเธอถูกเพื่อนผู้ชายในหมู่บ้านดำเนินคดีที่โรงเรียนลือว่าแม่ของตนเป็นคนไม่ดี แต่การที่เธอออกไปทำงานข้างนอกหมู่บ้านทำให้เธอได้เรียนรู้สิ่งต่างๆ มากขึ้น รวมไปถึงทำให้เธอเข้าใจสิทธิมนุษยชนเพิ่มมากขึ้น และเมื่อเธอกลับมาที่หมู่บ้านและคิดที่จะลงเล่นการเมืองท้องถิ่น เธอถูกปฏิเสธ เพียงเพราะเธอเป็นผู้หญิง แต่เมื่อเธอได้รับเลือกให้เข้ามาทำงานเป็นสมาชิกสภาองค์การบริหารส่วนตำบล (อบต) เธอก็กลับรู้สึกว่าเพื่อนร่วมงานที่เป็นผู้ชายไม่ค่อยจะยอมรับและเปิดใจรับฟังความคิดเห็นของเธอ และเธอโค่นมองว่าเป็นผู้หญิงไม่ดีที่ต้องออกไปทำงานนอกหมู่บ้านกับผู้ชายที่ไม่ใช่สามีของตนอีกเช่นเคย

ประสบการณ์ชีวิตของคุณหน่อเอริ หุ่นเมืองทอง ผู้หญิงปกากะญอ โดยมลิวัดย์ เสนาวงษ์ ผู้ศึกษาเล่าว่า คุณหน่อเอริ เป็นผู้หญิงคนเดียวในหมู่บ้านที่ตัดสินใจออกไปทำงานนอกหมู่บ้าน เธอจึงถูกกล่าวหาว่าออกไปขายตัวในกรุงเทพฯ เป็นผู้หญิงไม่ดี แต่การที่เธอได้ออกไปทำงานครั้งนั้นทำให้ได้เรียนรู้ในเรื่องต่างๆ มากขึ้น และเมื่อเธอกลับมาอยู่บ้านก็มีปัญหาด้านอนามัยเจริญพันธุ์จนถึงแก่ชีวิต หลังจากนั้นมาเธอก็ได้ตระหนักถึงเรื่องปัญหาสุขภาพอนามัยเจริญพันธุ์ของผู้หญิงมากขึ้น เนื่องจากในสังคมปกากะญอมีความเชื่อว่า อวัยวะเพศของผู้หญิงเป็นสิ่งสกปรก เป็นของสงวน ห้ามให้ใครเห็นเพราะว่าเป็นเรื่องที่ไม่ดี น่าอาย และผู้ชายจะมีสิทธิ์ในเนื้อตัวของผู้หญิงที่ได้แต่งงานกัน เช่น เมื่อผู้หญิงจะไปตรวจคัดกรองมะเร็งปากมดลูก ผู้ชายจะไม่ยอมให้ไป โดยจะใช้วิธีการมีเพศสัมพันธ์ในคืนก่อนที่ผู้หญิงจะไปตรวจ (การตรวจคัดกรองมะเร็งปากมดลูกต้องงดการมีเพศสัมพันธ์ก่อนไปตรวจ) จึงเป็นสาเหตุทำให้ผู้หญิงส่วนใหญ่ไม่สามารถเข้าถึงบริการสาธารณสุขต่างๆ ได้ และรวมไปถึงการเดินทางที่มีระยะทางไกลกับโรงพยาบาล การขาดการให้ข้อมูลอนามัยเจริญพันธุ์ การสื่อสาร และอคติทางชาติพันธุ์ของเจ้าหน้าที่สาธารณสุข

รองศาสตราจารย์ ดร.นงเยาว์ เนาวรัตน์ ผู้ศึกษาได้เล่าประสบการณ์ชีวิตของคุณลาเคจะ จะทอ ผู้หญิงลาหู่ ซึ่งเธอถือได้ว่าเป็นผู้หญิงลาหู่คนแรกที่เรียนจบปริญญาโทและปัจจุบันทำงานเป็นนายกเทศมนตรี ตำบลแม่ต้า อำเภอเชียงดาว จังหวัดเชียงใหม่ เธอบอกว่าปัญหาหลักของผู้หญิงชาติพันธุ์คือ การไม่มีสัญชาติ อันนำไปสู่การไม่สามารถเข้าถึงโอกาสการรับบริการต่างๆ ของรัฐ เช่น บริการสาธารณสุข การศึกษา การเมือง เป็นต้น โดยเธอเล่าว่าตอนเป็นเด็กได้เข้ารับการศึกษาระดับต่างๆ อย่างไม่แน่ใจว่าเธอจะได้วุฒิบัตรทางการศึกษา เนื่องจากเธอไม่มีสัญชาติ แต่เมื่อเรียนจบโอกาสก็เข้าข้างเธอทำให้ได้รับวุฒิบัตรทางการศึกษา และเป็นจุดเริ่มต้นทำให้เธอต่อสู้ดิ้นรนเพื่อขอสัญชาติ โดยเธอต้องใช้เวลา 10 กว่าปีใน

การที่จะเข้าถึงสัญชาติ และใช้เวลาอีก 7 ปีในการนำหลักฐานต่างๆ มายืนยันเพื่อให้ได้มาซึ่งสัญชาติไทย และจากประสบการณ์ของเธอทำให้เธอมีความรู้สึกว่าการเข้าถึงสัญชาติของผู้หญิงชาติพันธุ์มีปัญหาด้วยกันหลายอย่าง เช่น กฎหมายเรื่องสัญชาติ กระบวนการเลือกปฏิบัติกับคนที่ไม่มีสัญชาติ การเป็นผู้หญิงจะมีโอกาสน้อยกว่า เพราะมีการกำหนดโควตาการให้สัญชาติในแต่ละครั้ง ซึ่งผู้ชายมักได้เสนอชื่อให้ได้รับสัญชาติก่อนผู้หญิง อีกทั้งผู้หญิงมักอยู่แต่ในชุมชนทำให้ไม่สามารถพูดภาษาไทยได้ดีเท่าผู้ชาย เป็นต้น

ผลการแลกเปลี่ยนความคิดเห็นในการหาทางออกให้กับผู้หญิงกลุ่มชาติพันธุ์ในเรื่องสิทธิความเสมอภาค

ข้อมูลจากงานวิจัยทำให้คุณอารีวรรณ จตุทอง นำเสนอข้อเสนอในเชิงยุทธศาสตร์ เพื่อการปรับปรุงและพัฒนา กฎหมายด้านความเสมอภาคระหว่างเพศกับการเข้าถึงความยุติธรรมของผู้หญิงกลุ่มชาติพันธุ์ ดังนี้

1. เสนอให้มีการปฏิรูปกฎหมายที่เกี่ยวข้องกับหน่วยงานหรือองค์กรที่มีอำนาจหน้าที่โดยตรงเพื่อให้มีความละเอียดอ่อนในเพศภาพ ไม่ให้มีการเลือกปฏิบัติและอคติทางชาติพันธุ์ รวมถึงเสนอให้มีการออกมาตรการพิเศษชั่วคราวเพื่อจัดการเลือกปฏิบัติที่เกิดขึ้น
2. ข้อเสนอต่อการปฏิรูปกฎหมายที่เกี่ยวข้อง เพื่อให้มีความละเอียดอ่อนต่อเพศภาพ ไม่ให้มีการเลือกปฏิบัติและอคติทางชาติพันธุ์ และให้มีมาตรการพิเศษชั่วคราวจัดการเลือกปฏิบัติที่เกิดขึ้น ประกอบด้วย
  - 2.1 สิทธิพลเมือง การได้สัญชาติ
  - 2.2 สิทธิในการได้รับบริการสาธารณสุข โดยเฉพาะสิทธิอนามัยการเจริญพันธุ์และสุขภาพทางเพศ
  - 2.3 สิทธิทางการเมือง
  - 2.4 สิทธิในการมีที่อยู่อาศัย
  - 2.5 สิทธิอันเสมอภาคกับบุรุษในการได้รับการศึกษา การศึกษาต่อเนื่อง และการฝึกอบรม
  - 2.6 สิทธิที่จะได้รับสวัสดิภาพและการคุ้มครองโดยรัฐ ให้รอดพ้นจากความรุนแรงหรือการทำร้ายร่างกาย
  - 2.7 สิทธิที่รัฐออกมาตรการพิเศษชั่วคราว เพื่อที่จะได้รับการปฏิบัติอย่างเท่าเทียมกัน ภายใต้อาณัติและองค์กรอื่นๆในกระบวนการยุติธรรม
3. เสนอให้หน่วยงานที่เกี่ยวข้องร่วมกันผลักดันร่างกฎหมาย เพื่อให้มีกฎหมายที่คุ้มครองสิทธิมนุษยชนของหญิงชาติพันธุ์ โดยคำนึงถึงความละเอียดอ่อนในเพศภาพ ไม่ให้มีการเลือกปฏิบัติและอคติทางชาติพันธุ์ และให้มีมาตรการพิเศษชั่วคราวเพื่อจัดการเลือกปฏิบัติที่เกิดขึ้น

นอกจากการร่างข้อเสนอทั้งสามข้อนี้แล้ว ในช่วงท้ายของการประชุม ผู้จัดได้ชวนให้ตัวแทนจากองค์กรภาครัฐและเอกชนที่เข้ารับฟังการนำเสนอผลงานวิจัย เช่น กระทรวงพัฒนาสังคมและความมั่นคงของมนุษย์ กระทรวงวัฒนธรรม กระทรวงศึกษาธิการ กระทรวงสาธารณสุข ฯลฯ ร่วมพูดคุย เสนอความคิดเห็นและกระบวนการทำงานที่เป็นอยู่ เพื่อหาทางออก แก่ไขร่วมกัน และขอให้ตัวแทนของหน่วยงานกลับไปเสนอแนะให้เจ้าหน้าที่ในองค์กรให้ความสำคัญและปฏิบัติงานอย่างมีความละเอียดอ่อนต่อปัญหาของกลุ่มชาติพันธุ์มากขึ้น เพื่อสร้างความเสมอภาคให้คนที่มิปัญหาจากการไม่

สามารถเข้าถึงสัญชาติ ได้เข้าถึงบริการด้านสาธารณสุข การศึกษา และเข้าถึงกระบวนการยุติธรรมเพิ่มมากขึ้น

ชไมพร อ่อนเกตุพล และธนวัฒน์ สิงโพล ผู้สรุป

ข้อมูลจาก : การนำเสนอผลการวิจัยโครงการ “ประสบการณ์” กับ “การเข้าถึงความยุติธรรม” : การศึกษาวิจัยแบบ

อัตชีวประวัติของผู้หญิงชาติพันธุ์ เมื่อวันที่พฤหัสบดี ที่ 10 เมษายน พ.ศ 2557